

Un conte català de començament del segle XVI: *els tres germans i el rei de França*

Pep VILA

*Col·laborador de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes
Universitat de Girona*

INTRODUCCIÓ

El frare caputxí Nolasc del Molar, nom religiós de Daniel Rebull i Muntanyola (El Molar, Priorat 1902-Barcelona 1983), va publicar a la revista olotina *Pyrene*, corresponent a l'any 1954, el treball «Nuevo manuscrito de los "Amonestaments" de A. Turmeda y otros textos», en el qual donava a conèixer i transcrivía algunes composicions d'un manuscrit miscel·lani amb diverses obres dels segles XV i XVI (Nolasc 1954). El llibre pertany a la col·lecció particular del Dr. Antoni Noguera i Massa, propietari també d'altres documents, pergamins i originals, entre els quals el *Procés d'un bruixot*, publicat per Nolasc 1968.

En editar aquestes peces en una revista comarcal, de poca tirada, d'àmbit de difusió reduïda, en un llunyà 1954, aquest material va passar totalment desapercbut fins al punt que, tot i la seva vàlua, no surten en cap bibliografia de la literatura medieval catalana; però sí que fou recollit posteriorment per Ramon Vidal Pinell 1984 (11-46) en un article-inventari on catalogà tota la seva producció intel·lectual, centrada sobretot en l'edició de textos antics. Recordem, per exemple, que Nolasc del Molar fou el primer editor de dues obres de teatre del segle XVI, de tipus hagiogràfic, la *Consuetud del Misteri de la Gloriosa Sancta Àgatha* (1953) i la de *Sant Eudald* (1954), transcrites críticament de bell nou per Josep Romeu, dins del segon volum del *Teatre hagiogràfic* (Romeu ed. 1957, 35-120).

Abans de conèixer el treball del pare Nolasc del Molar, uns fets circumstancials que ara no vénen al cas em vam permetre tractar, en diverses ocasions, el Dr. Antoni Noguera, el qual m'ha fet costat en altres investigacions en curs sobre temes garrotxins. En parlar-me un dia sobre el fons de la seva biblioteca, va posar a les meves mans, amb la generositat que el caracteritza, l'esmentat manuscrit, amb el permís d'editar-lo sencer si ho creia convenient. Vaig pensar que l'ocasió que se'm presentava no es podia desaprovechar. No es troba cada dia una obra d'aquestes característiques on hi ha, al costat d'altres obres inèdites, uns capbreus inèdits, una nova edició dels *Amonestaments* d'Anselm Turmeda amb moltes variants respecte dels textos coneguts, i dels quals gairebé tinc enllestida una nova edició crítica que recull totes les variants dels textos en circulació.

Pel que fa a la narració inclosa en aquest recull miscel·lani, editat fragmentàriament per Nolasc, vaig adonar-me, després de llegir-ne l'original, que hi havia algunes discrepàncies textuais entre el text manuscrit i l'edició feta a la revista *Pyrene*: males lectures, errors d'impremta, etc. També, per raons morals que Nolasc no s'està d'amagar, el text sortí mutilat cap a l'acabament del relat: «Si lo publicamos ahora, no es sino suprimiendo algunas palabras que señalamos con puntos suspensivos. De otra suerte, no osaríamos darlo a conocer» (Nolasc 1954, 1266).

Aquestes dues raons, i el fet que és un dels pocs contes o textos breus de ficció que posseïm del començament del segle XVI, encara que de filiació medieval, i que ha passat completament desaparegut, em dugueren a editar-lo de bell nou, a instàncies del bon amic Albert Rossich, per a aquest número d'*Estudi General*, amb algunes notes aclaratòries.

EL MANUSCRIT

Aquest manuscrit, prou malmès pel temps i l'humitat, ja fou descrit per Nolasc (1954, 1265-1266). En faig, però, un breu relat del contingut. Es tracta d'un volum de 71 folis sense numerar escrit per diverses mans i en diverses èpoques. Per les contínues referències que hi fa, aquesta obra podia haver pertangut al monestir de Sant Pere de Galligants de Girona, la biblioteca del qual es va dispersar en temps llunyans, com molt bé va explicar Batlle 1966. Conté, entre d'altres obres, els *Amonestaments* de Turmeda, incomplets, perquè manquen les primeres pàgines del manuscrit, que s'han perdut. La lletra sembla de començaments del XV; a continuació trobem el *Capbreu de Campillonch* i el de *Ridelots de la Selva*, possiblement possessions d'aquest cenobi. En el fol. 21v, llegim: «a V de desembre, any M.CCCC.XXXVIII».

La narració en català que avui transcrivim, sense títol en el manuscrit que ens l'ha transmès, i que té un dels seus llocs d'acció a Girona —fet aquest que dona més ales a la tesi de la procedència gironina d'aquesta obra—, ocupa els folis 40v-42v. La lletra, segons diversos especialistes consultats, és de començament del segle XVI. Reforça aquesta cronologia el fet que, unes pàgines més endavant, en un testament, hi ha la data de 1513. Per tant, l'obra que ens ocupa, que com veurem té encara un esperit medieval, s'ha de situar a principi d'aquest segle.

ANÀLISI DE L'OBRA

Nolasc del Molar s'apressa a editar el conte sense cap mena d'estudi preliminar ni notes complementàries. Les característiques de la revista on va exhumar el text ho feien inviable. Es limita a dir que és un conte de clar origen francès, mal adaptat al català quan a la forma, encara que la llengua ja és la d'aquí.

Durant l'època medieval hi ha una línia narrativa de ficció, curta, que ha estat estudiada, entre d'altres, per Menéndez Pelayo 1943, l'investigador alemany Krömer 1973 i Gier *et al.* 1988. És tracta d'una literatura d'entreteniment que posa per davant el *delectare* al *docere*, un afluent vigorós que neix de la traducció i la popularització en les literatures romàniques del *Decameron* i altres obres del gran escriptor italià Giovanni Boccaccio. Aquests contes són formes narratives breus que reben altres noms: “novel·la curta, narració, conte boccaccià, relat curt”, etc. Cal dir que el *Decameron* ja recull motius i arguments de la tradició dels reculls d'exemples i d'altres col·leccions d'apòlegs o de miracles molt difosos arreu d'Europa, en alguns dels quals l'element sensual hi és molt marcat. A grans trets, aquesta literatura boccacciana amb el goig de viure i del riure anunciava el Renaixement.

Hi ha també altres formes de narrativa, com ara el *fabliaux* francès, relats en vers de to satíric que provocaven la hilaritat del públic, al costat del *lai*, un altre gènere més espiritual destinat a un públic més minoritari i refinat. L'*Spill* (1460), de Jaume Roig seria també una “facècia en vers” de considerable interès.

A Catalunya les classes populars consumiren fins ben arribat el segle XIX no-

vel·letes cavalleresques d'origen francès com la *Història de l'esforçat cavaller Partinobles, comte de Bles*, publicada a final del segle XV o l'altra novel·leta també francesa la *Història de Pierres de Provença i de la gentil Magalona*.

L'estudiós italià Stefano Maria Cingolani ha investigat al nostre país la difusió d'aquesta literatura d'entreteniment, la lírica i la narrativa durant els segles XI i XV a partir dels inventaris i dels testaments. Arriba a la conclusió que al nostre país els principals gèneres de la literatura francesa eren molt coneguts a excepció de la literatura en vers (Cingolani 1990-1991, 117). Més que fer-se ressò d'una influència francesa, la cultura catalana d'aquesta època es deutora de la provençal. La conquesta del regne de Nàpols canvia la tipologia del llibre català, ja que es coneixen els clàssics llatins, humanístics i italians. Destaquem, entre les literatures romàniques, la fita que representa la traducció anònima catalana del *Decameron*, l'edició del *Liber Elegantiarum* de Joan Esteve editat a Venècia en 1489¹ i les edicions del segle XVI del *Liber facetiarum* del florentí Gian Battista Poggio (1381-1459), en la darrera secció de *Facècies* de Poggio dins les col·lectes que són els *Isopets* catalans, editats per Miquel i Planas en 1908. Darrerament Albert Hauf ha demostrat amb una docta bibliografia que m'estalvia moltes passes com les *Facècies* de Poggio eren lectura obligada a València a la segona meitat del XV (Hauf 1994).

En el manual de moral cristiana que és el *Terç del Crestià* d'Eiximenis trobem veritables contes i faules, historietes i anècdotes que reflecteixen també ambients costumistes i circumstàncies peculiars de les classes socials de l'edat mitjana, alhora que fan més llegidors aquests tractats teològics. En aquest cas, però, la nostra narració es desprovista de qualsevol element didàctic i moral.

Durant el segle XVI, Joan Timoneda, desdoblant d'editor, publica dos reculls de contes breus en castellà, extrets de la tradició espanyola o dels *novellieri* italians, d'altra banda prou coneguts: *El Sobremesa y alivio de caminantes* (1563) i el *Buen aviso y Portacuentos* (1564) que inauguren aquesta tradició en la narrativa castellana, encara que alguns passatges d'aquests reculls relatin diàlegs i facècies accidentals escrites sumàriament en català. Menéndez Pelayo (1949, 130-133) recull de l'escriptor Ambrosio de Salazar² fragments de dues obretes narratives d'ambient català, situades a Barcelona a començaments del segle XVI. En la primera, *Historia y cuento donoso sucedido en Barcelona*, explica: «[...] y Dios fue servido que encontró en el camino con su amo, y aviendo preguntadole dónde yva y qué llevaba en aquella espuerta, la criada respondió en su lengua catalana diciendo: "Senior, porte uns porcells", de do tomaron el apellido y sobrenombre dels Porcells».

En el segon conte, *Historia verdadera de la cabra y cabrón*, que és una llegenda sobre el llinatge barceloní dels Marcús, surt un *hidalgo* de Barcelona, que —com en la nostra història— va fins a Narbona a la recerca d'un tresor. Les dues narracions recollides per Salazar, d'ambient i fonts catalanes, mostren, o són a ben segur, la punta d'un íceberg d'una tradició narrativa molt viva que hi havia a Catalunya, una línia de conte oral que cap escriptor nostrat no es va molestar a recollir.

Molts textos espanyols del Segle d'Or, en fi, sobretot els de Lope de Vega o Calderón, també contenen petits contes, narracions breus que gaudien d'una gran difusió oral i escrita, com ha assenyalat Chevalier 1975.

1 Venetiis, Paganinus de Paganinis, 1489.

2 *Thesoro de diversa licion, obra digna de ser vista, por su gran curiosidad; En el qual ay XXII Historias muy verdaderas y otras cosas tocantes a la salud del Cuerpo humano, como se vera en la tabla siguiente. Con una forma de Gramatica muy provechosa para los curiosos...*, Paris, Louys Bovllanger, 1636.

Ben segur que existien altres obres de narrativa en català, avui perdudes. En aquest sentit, Geis 1966 aporta el testimoni d'un antic bibliotecari del Palau de Perelada, mossèn Janoher, amb el qual mantingué correspondència. Un fragment d'una d'aquestes cartes fa així:

En la anterior citada carta de 1931, me daba cuenta también de haber descubierto en la Biblioteca un manuscrito de 400 páginas, en catalán: colección de cuentos, unos de carácter popular, y otros de carácter erudito, con fecha de 1608 y a nombre de Antoni Casanovas. ¿Sería el nombre del autor o simplemente del colector? Esto no queda dilucidado. El 17 de julio de 1932, me anuncia que viene a pasar un par de días en mi casa, en Sabadell, y que aprovechará el paso por Barcelona para entrevistarse con el Director de la Biblioteca Central, Jordi Rubió, y consultarle algunos pormenores concernientes a dicho manuscrito. ¿Existe todavía este manuscrito o se perdió en el río revuelto de la Revolución en 1936? Lo ignoro.

Janoher fou assassinat per un escamot revolucionari en 1936. Treballava en aquesta època sobre aquest llibre? El cert és que ara aquesta obra ja no es troba a la biblioteca del Palau de Perelada. Les recerques que hi he fet han resultat infructuoses. De moment l'hem de donar per extraviada.

EL CONTE DEL TRES GERMANS...

El nostre text participa de totes les influències d'aquesta literatura d'entreteniment: és francès per l'ambient i bocaccià pel rerefons amorà i divertit. Es tracta d'un relat breu, escrit amb total llibertat, en forma dialogada, que té un acabament inesperat que provoca el riure i l'efecte sorpresa entre els lectors. L'escrivent és poc hàbil a l'hora de transformar un conte oral en matèria narrativa: les estructures narratives són reiteratives, sobretot quan ha de parlar cada germà. La brevetat i la intensitat de l'efecte són una de les principals característiques d'aquest tipus de narrativa.

Les influències medievals tampoc es poden desdenyar. Els presagis, els somnis premonitoris li donen un aire medievalitzant. El llop representaria el món dels bestiaris, l'element meravellós, al costat d'altres experiències reals extrems de la vida humana. Al llarg del conte hi priva la força de l'instint, l'aprofitament eclèctic de moltes fonts i ambients difícils de testimoniar, la nul·la capacitat artística del seu autor.

De l'estructura del *fabliaux* hi ha potser la manera com s'introdueixen distintes vicissituds en cada situació. La casualitat porta a un canvi de situació, l'aparició d'un nou panorama en l'aventura modifica l'orientació del conte que reprèn un nou significat. És també una novel·leta de peregrinació per diversos escenaris, des de Girona fins a Narbona, diversos camins amb el tema universal, present en totes les literatures, dels germans enemistats.

El marc bocaccià vindria donat per uns arguments que treballen a favor de l'emboïllat, accions inversemblants, per no dir fantàstiques. Enginy, escenes o peripècies amb canvis d'escenaris que conflueixen en un vèrtex, quan es descobreix la infidelitat de la mare del rei, episodi molt més important que la causa primera que els menava a la cort de França per resoldre-hi un problema jurídic sobre el repartiment d'una herència, aspecte aquest que queda penjat a l'aire. Una narració curta no tenia per què delimitar l'estructura d'uns personatges. La visita al rei podria ser una referència a una certa vida cortesana. Destaquem, doncs, el desenllaç de la història no previsible, amb un deix d'humorisme, la intervenció de l'inesperat, la solució que resol un problema deixant-ne un altre. És veu ben clara la intenció de divertir, l'acte de contar, per damunt d'altres consideracions.

Aquest conte té una certa semblança inicial amb una de les faules d'Isop, la que fa el número XIII, *Del Pare y dels tres fills* de la col·lecció dels *Isopets*, editada per Miquel i Planas el 1908: «Un home lleixà tres fills en sa fi; als quals deixà totes ses possessions, es a saber: un mançaner, un cabró y un molí». Els tres germans també van davant d'un jutge i cada u li explica una mentida que ultrapassa en grandària la dita per l'altra germà. A la fi se'n van sense sentència, perquè el jutge els considera massa falsos per poder treure l'entrellat del cas.

ARGUMENT I ESTIL DE L'OBRA

Un home té tres fills, als quals obsequia a la seva mort amb tres presents de la seva heretat: un perer, les flors de l'arbre i els fruits. Com que no saben com repartir-se l'herència, decideixen posar el cas ens mans de juristes. Tot fent camí, disputen sobre qui dirà la major veritat sobre un llop, fet en el qual no es poden d'acord, i el tema resta obert. Un cop a Girona, en un episodi molt mal embastat, segurament mutilat en el nostre text, els juristes els recomanen que vagin fins a Narbona, on el rei de França dóna un convidat: allí tindran ocasió de trobar una resposta satisfactòria. El rei rep els tres homes d'Espanya, els tres germans espanyols. La insistència en el terme "espanyols" no sabem si només és una simple referència geogràfica. Els tres germans endevinen tres situacions compromeses. A la fi sabem que la mare del rei va tenir relacions amb tres pastissers i aquest és fill d'una situació adúltera. Arreu del conte es repeteixen les seqüències de tres elements, idees-força que caracteritzen cada acció. El tres és una imatge molt present en el simbolisme trinitari medieval. Al llarg del conte les respostes dels germans són una mica sentencioses, vénen expressades d'una manera greu o concisa amb clàusules on el parlar és telegràfic.

Els germans que endevinen les coses futures o ocultes representen l'empremta i el gust medieval per la literatura meravellosa i inversemblant. La concatenació de fets avança per la capacitat que tenen per descobrir uns fets atzarosos, sense un fonament lògic.

De la lectura del conte podem inferir que la recerca de la veritat sempre és molt complexa i que la quotidianitat no és tan planera com sembla a simple vista. Sempre hem de penetrar en la veritat oculta situada a l'altra banda del mirall. La vida, i l'experiència humana, es bifurca en altres camins paral·lels que no es troben mai, com en un conte de Borges.

El diàlegs ajuden a dramatitzar la història. Són curts, repetitius, sense gaire artificialitat estilística. Es veu que és un relat popular perquè descriu un món exterior que planteja un problema obert ple de dubtes, sense certeses. El jutge podria ser el símbol del món de la llei; la mare que té un fill bastard, un deix de la literatura misògina.

LLENGUA

La llengua de la narració és plenament catalana. El valor literari de l'obra és escàs. La intensitat de l'efecte crea una certa tensió narrativa que es refugia a la fi de l'obra. Les frases són curtes, lligades sovint per un eixam de conjuncions de coordinació que serveixen per lligar les anades i vingudes dels personatges. Sovinteja la polisíndeton, la repetició de la conjunció *e*: «E respon lo magor... e torna lo magor; e així... e axí . E lo rey... e ffeu astar... e fferen aseura... he aquí donà».

En remarquem les principals característiques. El text presenta moltes vacil·lacions gràfiques i morfològiques: *levons / levors / lavons ; peres / perras; porsel / porsell, car / carn*, etc. Hi apareixen també vulgarismes: *cont* (= 'quant'), per la tendència del català ori-

rental a la monoftongació del grup tònic QUA. El verb *ésser* s'usa sovint com a auxiliar en el pretèrit perfet de verbs de moviment: *som vinguts, eren vinguts*. La lateral palatal ve sovint representada per *l*. Observem la tendència a escriure els clítics darrere el verb: *dien-vos, ffeu-lo-se, donà-lus, ffiu-los, demanà-li, dieu-me'n, denonsià-li, donà-lus*, etc.

El copista pertany al domini lingüístic del català oriental continental per les vacil·lacions de *aje, oju* en posició àtona: *patit, para, Nerbona, eltesa, amperedós, aspenyols, espenyols, astigau, conagut, compredor, demenà, varitat, demenau, ansens, aspantat, equí, mara, astima, liuras, aremengat, joristes, donà-lus*.

Pel que fa a l'edició, fem servir les regles habituals en aquests casos, segons la normativa d'«Els Nostres Clàssics». Desfem les abreviatures i suplim entre claudàtors algunes lletres oblidades pel copista. No advertim les correccions del copista quan ratlla lletres sobreres. Totes les intervencions fetes al text apareixen degudament justificades en nota.

TEXT

||^{40v} Ffou hu home al comptat de Cabrerè,³ he ffou en l'artichla de la mort,⁴ he hordonà son tastament. En les suas quintanas tania un bel parer, e tania tres fffills. He aretà lo major del parer, he lo migà de les flos, e lo patit de les peres. E com les peres fforen maduras, lo patit va per collir les peres, e lo major diu que las peres són suas; e lo patit diu que són para l'à eretat de les peres. E lo megor respòs e diu que si el agués tellat lo parer, el no agure peres. E respon lo migà e diu que tenbé vuy jo part en les peres, que mon para me n'eretà, en son tastament, de les flos; e si jo na agués levadas las flos, no y agure perras. E, a fi, los tres jermans éran an gran castió, e axí los tres jermans deslìberàran anar a Girona⁵ devant los joristes per declarar lur castió. E con foren a la costa de Pellau,⁶ trobaran un lop penjat a un lodoner. E lo major se girà e dix:

—Mos jermans, volleu que acleriam nostre castió?

E respon lo migà he dix: —En quina manera aclarifam nostra castió?

E tornà lo magor a respondre he diu: —Qui magor veritat dirà de aquest lop?

Diu lo petit: —Só content; he dich més: que vós, qui sou magor, que digau primer ara.

—Jo dich —dix lo magor— que lo lop à menjada més carn crua que no cuita.

—Jo dich —dix lo migà— que lo lop à-nat més descals que no calsat.

—Ara jo dich —dix lo patit— que may agué lo lop més mala ventura ||⁴¹ que cont lo penjàran en lo lodoner.

—A! —diu lo magor—, mos jermans, col a dita més gran veritat de aquest lop?

Diu lo patit que: —Crech que jo he dita magor veritat que nagús de vosaltres, que lo lop no podia aver pus malaventura que cont lo posàran aquí al ledoner.

He diu lo migà que: —Major l'e jo dita, que lo lop mai no anà calsat.

Diu lo mejor: —[Major]⁷ l'é jo dita⁸ encara que tots vosaltres.

3 El llinatge vescomtal del castell de Cabrera és dels més antics de Catalunya. El primer personatge documentat és Grausfred de Cabrera (1017). A l'església parroquial de Breda (la Selva) hi ha la làpida sepulcral de la nissaga dels vescomtes de Cabrera del segle XVI.

4 Traducció de l'expressió llatina *in articulo mortis*: en l'instant precís de la mort.

5 Al manuscrit, *a agirona*.

6 Aquest topònim encara es viu a Girona. Avui és coneix amb el nom de "Palau Sacosta".

7 Falta, evidentment, aquest mot per fer sentit. El copista el devia prendre per una repetició, o bé va saltar del primer 'major' al segon.

8 El manuscrit transcriu aquí un altre cop *jo*: Ara sí que la repetició era innecessària i s'ha de considerar un error.

E de aquí ells fforen en magor castió que no eren de abans. E de aquí ells anàran a Girona devant los joristes, e los joristes no pogeren declerar lur castió; e, axí, digueren los joristes que nosaltres no podem declerar aquesta⁹ vostra castió; mas dien-vos que lo rey de Ffranse ne ffa un gran convit a la siutat de Nerbona, e si aquí volreu anar, aurà de bonas testes de homes qui entendran vostre castió.

E axí, ells deslibéran anar alí. E aribaren lo dia abans del convit; e axí, sabé lo rey¹⁰ que aquí avia tres homes d'Espanya. E axí, el tremeté per los tres hòmens, he fféu-los-se venir devant. E el dix que avi[a] gran pler com avia aquí gent d'Espanya; e, axí, lo rey los demenà per què eren venguts.

Respon lo patit. Dix: —Sàpia vostre Altesa com som aquí venguts declerar una nostre castió.

—Ara —dix lo rey—, senyós, no's mogau, que demà direm a la vostre castió.

E axí, l'endemà lo convit ffou aperelat. Aquí agué o amperedós e prénseps e duch[s] e contes e cavalés e hòmens de gran ^{||41v} siènsia. E lo rey fféu un cadafal al mig del seu pellau, e fféu astar los tres germans aspeinyolls en lo quadaffal. E fferen aseura tots los del convit. He aquí donà-lus a mangar¹¹ car de cabrit e altres cars.

E axí, com lo convit ffou espadit,¹² lo rey se féu venir la hun dels tres espanyols, lo megor, devant el. E axí, demenà-li si avia conagut¹³ res en la sua fffesta.

—No plàsia a Déu —dix el— que jo aga conagut nangun defalliment¹⁴ e la vostre fffesta.

Dix lo rey: —No astigau per pahor ni per temor; digau la veritat.

Ara respon; dix: —Pus vostre Altesa vol que jo dige lo que é conegut, e axí jo dich que lo porsel que donàrau, avia sabor de carn de cabrit.

E axí, lo rey fféu venir lo comprador, he dix-li que li ffeés venir lo de per qui avia comprat lo porsel. E com lo home ffou devant, lo rey¹⁵ li demenà què volla dir que la carn del porsel asabia¹⁶ a carn de cabrit. E axí dix l'ome¹⁷ que:

—Con los porsells foren nats, la truga se morí; e perquè los porsells no's morissan, fffiu-los criar a una¹⁸ cabra, e per axò crech que an saber de cabrit.

^{||42} He après féu vanir lo migà; he demenà-li què avia conagut a la sua fffesta. El dix que:

—No plàsia a Déu que jo aga conegut res en la vostre festa.

Diu lo rey: —No stigau per pahor ni per temor; dieu la veritat.

Dix levons: —Senyor, sàpia vostre Eltesa que lo vi que donàveu avia sabor de carn de morts.

Levons lo rey se fféu venir lo compredor, he demenà-li que ffehés venir lo de qui avia hut¹⁹ lo vi. He com lo home del vi ffou devant lo rey li²⁰ demenà què volla dir que lo via sabia ha carn de mort.

9 Al manuscrit, *declerar a vo [ratllat?] questa*.

10 El text repeteix aquí *sabe*.

11 Al manuscrit, *mongar*.

12 Del verb 'expedir': 'acomiatat'.

13 Aquí té el sentit de 'descobert'.

14 Entenem 'falta o mancança'.

15 Al manuscrit, repetit: *lo Rey lo rey*.

16 Grafia antiga per *saber*, tenir gust; mot que el DCVB documenta en el *Llibre de coch* de Robert de Nola.

17 Al manuscrit, *dix lome diu lo hme*.

18 Al manuscrit, *a uuna*.

19 Del participi antic del verb 'haver': 'haüt'.

20 Al manuscrit, *lo rey li lo rey li*.

Respon l'ome he dix que l'Anton de hun samentiri l'avía collit. Lavons lo rey se fféu vanir lo patit, e demenà-li què avia conagut a la sua festa. Respon he diu:

—Soplich a vostre Altesa que no haga a dir lo que jo he conagut a la vostre ffesta.

Diu levons lo rey: —Germà, no estigau per pahor ni per temor. Digau la varitat.

Levons respon lo patit he dix: —Sàpia vostre Eltesa que en la vostre ffeste no é conaguda altre cosa sinó que crech que vostre Senyoria sia fil del algun pastiser; he asò perquè tostemps demenau de sa pa.

He axí de continent lo rey se féu vanir la sua mara, he demenà-li que li digu[é]s la varitat ja él de qui hera ffil. Respon la mara he dix-li que era:

—Ffil del rey de París, senyor meu.

||^{42v} Lavons, lo rey: —Seny[o]ra mara, dieu-me'n la varitat, que si no le'm volleu dir per grat, dir l'eu per fforsa.

Lavons, hela²¹ agué pahor²² del fil he denonsià-li la varitat, he que en la cort del rey son senyor tania tres pastisés: —He un dia de matí me vengueren los tres pastissés ansens,²³ dels quals n'i havia hun qui anava tot aremengat e mostrava las suas carns,²⁴ las quals heren molt blanchas he molt dellicadas. Paregueren-me tan belles que'l requarí un vespre jagués ab mi. E per so, senyor, crech vos seríau ffil de aquel.

He levons lo rey astigué²⁵ molt aspantat que axí aguésan adevinadas las sobreditas cossas. E d'equí lo rey los tingé en gran astima; n'anà lus comprar sengles cavalls, e donà-lus dos-sentas²⁶ liuras de bona renda a cade hun que stigués en se cort.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Batlle 1966: Lluís Batlle i Prats, «La Biblioteca del monasterio de San Pedro de Galligans», *Revista de Gerona*, 35 (1966), 28-29.
- Cingolani 1990-1991: Stefano Maria Cingolani, «L'estudi sobre la difusió de la literatura d'entreteniment a Catalunya els segles XIV i XV», *Llengua & Literatura*, 4 (1990-1991), 39-127.
- Chevalier 1975: Maxime Chevalier, *Cuentecillos tradicionales en la España del siglo de Oro*, Madrid, Gredos, 1975.
- Geis 1966: Camil Geis, «Los que encontré en el camino... Mossèn Joan Janoher», *Revista de Gerona*, 35 (1966), 22.
- Gier et al. 1988: Albert Gier et alii, *Narrativa breve medieval románica*, Granada, Ediciones Tat. Biblioteca Universitaria de Estudios Románicos, 1988.
- Hauf 1994: Albert G. Hauf, «“La Dama de Rodes”: Tècnica i “energia boccacciana” en un novellino del *Tirant lo Blanc*», dins Antoni Ferrando i Albert G. Hauf, eds., *Miscel·lània Joan Fuster*, vol. VIII, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 79-118.

21 Entenem 'ella'.

22 Al manuscrit, *pachor*.

23 Entenem 'ensem'.

24 [*Las quals heren molt blanchas he molt del·licades.....paregueren-me tan belles qu....jagués ab mi*]. Omès en el text editat per Nolasc. Vegeu introducció.

25 astigué] estigué.

26 Al manuscrit, *dos sentats*.

- Krömer 1973: Wolfram Krömer, *Formas de la narración breve en las literaturas románicas hasta 1700*, Madrid, Gredos, 1973.
- Menéndez Pelayo 1943: Marcelino Menéndez Pelayo, *Orígenes de la novela*, 4 vols., Santander, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1943.
- Miquel y Planas ed. 1909: «Fables isòpiques de Aviano, Alfonso, Poggio y altres autors», dins Ramon Miquel y Planas, *Històries d'altres temps*, Barcelona, 1908.
- Nolasc 1954: Nolasc del Molar, «Nuevos manuscritos de los "Amonestaments" de A. Turmeda y otros textos», *Pyrene (Olot)*, 47 (1954), 1265- 1280.
- Nolasc 1968: Nolasc del Molar, *Procés del bruixot*. Introducció, text i notes a cura de ..., O.F.M., Olot, edició d'autor, 1968.
- Romeu 1957: Josep Romeu i Figueras, *Teatre hagiogràfic*, 3 vols., Barcelona, Barcino, 1957.
- Vidal 1984: Ramon Vidal Pinet, «Personalitat religiosa i aportació polifacètica a la cultura catalana de Nolasc Rebull», *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, 1992-1983 [1984], 11-46.